

Beschrijving Erfgoedrasen aardappel

De aardappel is afkomstig uit Zuid Amerika. Spanje was het eerste Europese land waar de aardappel in de 16^e eeuw op kleine schaal werd verbouwd. In Nederland is de aardappel in de laatste decennia van de 17^e eeuw geïntroduceerd door de protestanten die terugkeerden naar ons land nadat zij werden verdreven uit de Pfalz in Duitsland en uit het aangrenzende deel in Frankrijk.

Scheurbuik

De Friese grietman (een soort plattelandsburgemeester) Vegelin van Claerbergen teelde in 1727 de eerste aardappels in de Lage Landen die tot voedsel voor mensen zouden dienen. Toch deed het in de achttiende eeuw nog vooral dienst als varkensvoer en als voedsel voor de allerarmsten. Ook scheepvaarders maakten dankbaar gebruik van dit goedkope voedsel. Op lange zeereizen voorkwam de aardappel, die rijk is aan vitamine C, scheurbuik. Langzamerhand begon de aardappel in de loop van de negentiende eeuw in te burgeren als volksvoedsel.

Aardappeloproer

In de negentiende eeuw leefden vele armen louter op een rantsoen van aardappelen. Toen de aardappelziekte de oogst in 1845 teisterde, was dit een grote ramp. Het overgrote deel van de oogst was vernietigd en dit leidde tot bittere armoede en grote honger onder de Nederlandse bevolking. In het noorden braken rellen uit en in het westen werden bakkerswinkels geplunderd. Daarop werd er graan uit Duitsland uitgedeeld en kwamen er innovaties op gang op het gebied van werkverschaffing. In de Eerste Wereldoorlog raakten velen in neutraal Nederland ondervoed door de ingestelde aardappelrantsoenen. Toen Amsterdamse arbeidersvrouwen hoorden van een schip bij de Prinsengracht vol aardappels voor de militairen, besloten ze het schip op 28 juni 1917 te plunderen. De politie greep in, maar het bleef onrustig. Er volgde een week van oproeren en plunderingen van pakhuizen (met o.a. aardappelen) voordat de rust weerkeerde. Later werden deze gebeurtenissen "het Aardappeloproer" genoemd.

Eigenheimer & Bintje

Nederland heeft door de tijd heen een grote rol gespeeld in de veredeling van aardappelrassen. Eén van de bekendste kwekers was Geert Veenhuizen (1857-1930) die 94 nieuwe rassen in omloop bracht, waaronder de Eigenheimer. Een andere grote naam is Kornelis Lieuwes de Vries (1854-1929), die het tot nog toe bekendste Nederlandse aardappelras in 1905 ontwikkelde: het Bintje. Hij gaf lessen tuin- en landbouwkunde en vernoemde het aardappelras naar zijn lievelingsleerlinge Bintje Jansma.

Bron: Francis Boer, internet: <http://www.isgeschiedenis.nl/nieuws/geschiedenis-van-de-aardappel/>, 2014.

Pootaardappelen

Nederland is uitgegroeid tot wereldmarktleider in pootaardappelen (met een export van ca. 700.000 ton) onder andere vanwege de goede gronden, het gematigde zeeklimaat, professionele telers en handelshuizen, goede rassen en een intensieve samenwerking met het Ministerie van Landbouw en de Plantenziektenkundige Dienst (PD)

Bron: Aardappelpagina internet: <http://www.aardappelpagina.nl/nl>.

Rassen

Alpha

Kruising: Paul Kruger x Preferent. 1919 en 1925.
Kweker: J.C. Dorst, Friese Mij. van Landbouw, Leeuwarden.

Late, zeer duurzame, gewilde export aardappel met hoge opbrengst en matig zetmeelgehalte. Tamelijk bloemig, vrij goede smaak en kleur.

Levert grote knollen met zeer weinig kriel en poters. De knollen zijn licht geelvezig, rondovaal, regelmatig van vorm en vrij vlakogig.

Het gebruik van grote poters, voorkiemen en vrij dicht poten is bij de teelt voor pootgoed gewenst. Verdraagt zorgvuldig en niet te laat snijden.

Langzaam ontwikkelend, fors stevig loof; aanvankelijk iets open, later goed dekkend. Vraagt flinke stikstofbemesting. Iets vatbaar voor *Phytophthora* in het loof, weinig in de knol. Vrij weinig vatbaar voor schurft; zeer vatbaar voor kringerigheid. Behoorlijk resistent voor tegen droogte. Nogal vatbaar voor stengelbont, zeer vatbaar voor X- virus. Onvatbaar voor stippelstreepvirus en wratziekte.

Bron: Rassenlijst 1960.

Zie ook: [The European Cultivated Potato Database](#).

Bevelander

Kruising: Bravo x Preferent. 1919 en 1925.
Kweker: Kon. Mij. De Wilhelminapolder bij Goes.

Iets na Eigenheimer rijpend ras. Wordt vanwege de geringe vatbaarheid voor *Phytophthora* en de goede consumptiekwaliteit verbouwd op zware, lage, natte zee- en rivierkleigronden. Is mooi kruimig, droogmelig en licht van kleur. Zeer goed van smaak en geur. Geeft matige opbrengsten, een ongunstige sortering en een slechte knolvorm.

Vooral in droge jaren kunnen de resultaten erg tegenvallen. Is niet geschikt voor zand- en dalgrond.

De vrij diep ogige knollen zitten dicht bijeen geplaatst en wat ondiep in de grond, waardoor gemakkelijk groene knollen voorkomen; diep poten en flink aanaarden is gewenst. Goed duurzaam.

Vlug ontwikkelend, fijnstengelig, kleinbladig, goed dekkend loof; zeer gevoelig voor droogte. Nogal gevoelig voor doorgroei. Zeer vatbaar voor stengelbont, weinig vatbaar voor Y- virus. Onvatbaar voor wratziekte.

Bron: Rassenlijst, 1960.

Zie ook: [The European Cultivated Potato Database](#).

Bintje

Kruising: Munterssen x Fransen. 1905 en 1910.
Kweker: K.L. de Vries.

Vrij vroeg rijpende, licht geelvezige aardappel, die vanwege de goede opbrengst, zeer mooie knolvorm en uitstekende consumptiekwaliteit in vele landen een grote plaats inneemt.

Grote zeer regelmatig gevormde, ovale, zeer vlakogige knollen. Zeer weinig vatbaar voor kringerigheid en andere inwendige knolgebreken.

Goede smaak en zeer zuiver van kleur. Weinig melig, stevig en met een fijne structuur. Geschikt voor alle bereidingswijzen, in het bijzonder voor friet en chips.

Vlug ontwikkelend, fors stengelig en stevig, grootbladig loof; weinig gevoelig voor droogte, doorgroei en magnesiumtekort.

Vatbaar voor wratziekte. Zeer vatbaar voor *Phytophthora* in loof en knol. Vatbaar voor fusariumrot.

Onvatbaar voor A- virus en zeer weinig vatbaar voor stengelbont. Is vrij gemakkelijk op peil te houden.

Bron: Rassenlijst 1960.

Zie ook: [The European Cultivated Potato Database](#).

Doré

Kruising: Eersteling x (Record x Mulder K 101). 1939 en 1947.

Kweker: I. H. Bierma, Holwerd.

Kort na Eersteling rooibare aardappel, die voor binnenlands gebruik om zijn kwaliteit hoger wordt gewaardeerd. Is meer kruimig op schotel. Heeft een mooie knolvorm. De opbrengst is goed.

Goed van smaak. Wordt bij rijp rooien gemakkelijk los in de kook. Minder geschikt voor bakken dan Eersteling. Geeft op kleigrond betere resultaten dan op zandgrond; voldoet niet op dalgrond.

De ovale, vlakogige, geelvezige knollen zijn bruingeel van schil en zitten iets verspreid door de grond.

Rijp gerooid komen vooral op zandgrond soms holle knollen voor. Het pootgoed eist een zeer zorgvuldige bewaring. Vooral bij dit vroege ras verdient het gebruik van grote poters aanbeveling.

Matig vlug ontwikkelend, midden hoog, vrij stevig, smalbladig, vrij goed dekkend loof; herstelt zich moeilijk na vorstschade. Nogal vatbaar voor *Phytophthora* in het loof, echter weinig in de knol. Zeer vatbaar voor schurft. Niet vatbaar voor wratziekte.

Is wat mozaïek betreft, zeer moeilijk op peil te houden.

Bron: Rassenlijst, 1960.

Zie ook: [The European Cultivated Potato Database](#).

Eersteling

Kruising: Early Primrose x King Kidney. 1891 en ± 1900

Kweker: W. Sim, Schotland.

Dit ras, met als synoniemen Schotse muis en in Engeland Duke of York, is zeer vroeg rooibaar en levert zeer mooi gevormde knollen. De Eersteling is weinig bloemig en daardoor naast koken vooral ook geschikt voor bakken. Een nadeel van Eersteling is de grote vatbaarheid voor *Phytophthora* in het loof en in de knol. Ook is het pootgoed zwak; na veel en vooral laat spuitverlies ontstaan bij uitplanten en de koude grond gemakkelijk "onderzeeërs".

De Rode Eersteling

Dit ras is een knopmutant uit de gewone Eersteling. Dit ras geeft wat lager opbrengst doch met een gunstiger sortering. (Van der Meer, W.C., Bijzonder plantenteelt, 1956). Het is een zeer vroeg rooibare aardappel met een goede opbrengst, een zeer mooie, regelmatige knolvorm en een goede consumptiekwaliteit. Wordt vooral op lichte kleigronden verbouwd; ook bruikbaar voor de zandgronden, waar geen stengelbont of kringerigheid voorkomt. Consumptie kwaliteit bij zeer vroeg gebruik goed. Niet bloemig, soms iets slap van structuur. Vrij goede smaak en geur. Zeer geschikt voor bakken. Voor later gebruik is de kwaliteit matig. Het vitamine C gehalte is hoog. De knollen zijn langovaal, vlakogig en geelvezig, weinig duurzaam. Aanvankelijk vlug ontwikkelend, middenhoog, iets slap, behoorlijk dekkend loof; herstelt zich na afvriezen moeilijk. Zeer vatbaar voor *Phytophthora* in het loof en de knol. Onvatbaar voor A- virus, besmet met het X- en S- virus. Vatbaar voor wratziekte. Het pootgoed is zwak. Na veel en vooral laat spruitverlies ontstaan bij uitplanten in de koude grond gemakkelijk "onderzeeërs". Zeer zorgvuldig snijden wordt verdragen.

Bron: Rassenlijst, 1960.

Zie ook: [The European Cultivated Potato Database](#).

Eigenheimer

Kruising: Blauwe Reuzen x Fransen. 1890 en 1893.

Kweker: K: G. Veenhuizen.

Middenvroege, geelvezige consumptie- en exportaardappel, die op alle grondsoorten vanwege zijn oogstzekerheid en gewildheid in de handel wordt verbouwd. Is door de goede opbrengst en door het goede zetmeelgehalte ook zeer geschikt als voer- en fabrieksaardappel.

De knollen zijn vrij talrijk, wat onregelmatig van sortering en vorm, en midden diepogig. Behoort wat kwaliteit betreft op alle grondsoorten tot de beste consumptie aardappels; is mooi kruimig, bloemig en zuiver van kleur. Bij goede bewaring bruikbaar tot in het voorjaar.

Vlug ontwikkelend, vrij hoog opgaand, tamelijk veelstengelig, vrij kleinbladig, goed dekkend loof. Mooie loofontwikkeling. Herstelt zich spoedig van vorstschade. Weinig gevoelig voor droogte. Nogal geneigd tot doorgroei.

Vatbaar voor wratziekte. Tamelijk vatbaar voor *Phytophthora* in het loof en zeer vatbaar in de knol. Zeer vatbaar voor mozaïek, schurft en kringerigheid. Vatbaar voor stengelbont.

Blauwe Eigenheimer: Knopmutant uit de Eigenheimer. ± 1907.

Onderscheidt zich van de gewone Eigenheimer door de blauwe schilkleur. Is iets vroeger, maar niet minder productief. *Phytophthora* aantasting in de knol is moeilijker waar te nemen. Als middenvroege, smakelijke blauwe aardappel gewaardeerd in enkele Hollandse steden.

Bron: Rassenlijst 1954.

Zie ook: [The European Cultivated Potato Database](#).

Fries Woudgeeltje

Het Woudgeeltje wordt op de Friese zandgronden verbouwd. Het is een kleine ronde diepogige aardappel met een dunne gele schil. Het bloeit zeer zelden.

Het Woudgeeltje is een landras. De aardappel draagt het Y-virus, waarvan het zelf geen last heeft, maar dat door bladluizen kan worden overgedragen naar andere aardappellassen.

Het ras wordt zeer vroeg geoogst en als consumptieaardappel zeer hoog gewaardeerd. Het Woudgeeltje wordt nog in beperkte mate op de Friese zandgronden door volkstuinders voor eigen gebruik geteeld. Jacob Wilman te Engwierum verbouwt het Woudgeeltje als streekprodukt.

Het ras is zeer vatbaar voor *Phytophthora*

Bron: [Brochure Zeldzame of oorspronkelijke Friese of met Fryslan verwante landbouwgewassen, J. Spyksma, 2015](#).

- Bron van het materiaal: J. de Jong Sumar. Deze ontving het ras rond 1980 van F. Veenstra te Sumar, die het in dat dorp van vader op zoon verwierf (in zijn prijscourant uit 1912 prijst K.L. de Vries, kweker van het Bintje, het door hem gekweekte 'Suameerdergeeltje' aan; Voorloper van wat nu het Woudgeeltje heet?).
- Oorsprong van het ras: Kweker onbekend.
- Zekerheid soortechtheid: Veenstra weet hierover niets met zekerheid te zeggen.
- Bloemkleur: Een enkele plant ('in Noord-Oost Fryslân 'mantsjes' genoemd) draagt lila-paarse bloemen. Over het algemeen bloeit het Woudgeeltje niet.
- Oogsttijd: Zeer vroeg.
- Overige eigenschappen: Het is een gele, kleine, ronde en diepogige aardappel.
- Het Woudgeeltje draagt soms het Y-virus dat door bladluizen wordt overgedragen naar andere aardappellassen. De bladeren vormen zich dan tot een krop. Het Woudgeeltje is vrij vastkokend.
- De kiem is dun en blauw.

- Nutswaarde: Het Woudgeeltje wordt vanouds als consumptieaardappel zeer hoog gewaardeerd.
 - Opbrengst: Matig tot goed.
 - Weerstand tegen ziekten: Zeer vatbaar voor Phytophthora in het loof, matig in de knol.
 - Relatie met Fryslân: Het Woudgeeltje komt sinds jaar en dag in de Friese Woudstreek voor.
 -
- Bron It Griene nest.

Koopmans Blauwe

Kruising: Zeeuwse Baluwe x Alpha. 1927 en 1937.

Kweker: C. Koopman, Bennekom.

Ongeveer met Eigenheimer rijpende consumptieaardappel met goed gevormde, blauwschillige knollen. Levert op zware kleigrond goede opbrengsten en een goed smakende, voldoende bloemige aardappel met een zuivere kleur. In de knol weinig, in het loof zeer vatbaar voor Phytophthora.

Op lichtere grond vaak te stijf en minder goed van smaak en geur. Niet geschikt voor zandgrond, mede wegens vatbaarheid voor kringerigheid.

Knollen geelvezig, iets ovaal en vrij vlakogig; groeien iets verspreid door de grond. Goed duurzaam.

Aanvankelijk iets ijl, later vrij vlug ontwikkelend, goed dekkend loof. Zeer vatbaar voor X- virus.

Onvatbaar voor wratziekte.

Bron: Rassenlijst 1960.

Zie ook: [The European Cultivated Potato Database](#).

Opperdoezer Ronde

De Opperdoezer Ronde wordt officieel omschreven als een geel/witvezige, iets onregelmatige gevormde, ovaalronde, diepogige knol met een vrij laag zetmeelgehalte. Het is een vrij vaste aardappel, die alleen in het Noord-Hollandse Opperdoes verbouwd mag worden. De aardappel wordt , door de kwetsbare schil, voornamelijk met de hand geroid. Na het rooien worden de aardappelen, ook met de hand, gesorteerd op grootte. De gehele oogst is voor eind augustus uit de grond.

Deze aardappel wordt ook wel de Negenwekers genoemd, een naam die staat voor de tijd tussen het poten en het rooien. Alhoewel 'negen weken' door het veranderde klimaat niet meer helemaal opgaat, is het nog vrijwel dezelfde plant als 145 jaar geleden en kan deze nog steeds in een relatief korte periode goede aardappelen voortbrengen. In de laatste week van maart worden de jonge knollen gepoot.

Bron: Website "Opperdoezer Ronde".

Zie ook: [The European Cultivated Potato Database](#).

Paarsput (synoniem: Paarspit)

Een vrij oud ras; wordt nog sporadisch verbouwd op de Zuidhollandse eilanden.

Vroege aardappel met geelvezige, ronde, diepogige knollen met een blauwpaarse schil om de ogen.

Opbrengst matig, zetmeelgehalte vrij goed, consumptiekwaliteit zeer goed op de Zuidhollandse eilanden (kleigrond). Vatbaar voor wratziekte. Zeer vatbaar voor Phytophthora, besmet met S-virus.

Vormt geen bessen

Bron: Geniteurslijst voor aardappelrassen 1962, J.A. Hogen Esch en H. Zingstra.

Zie ook: [The European Cultivated Potato Database](#).

Record

Kruising: Trenctria x Energie. 1925 en 1932.

Kweker: R. J. de Vroome, Assen.

Midden vroeg tot midden laat rijpend ras. Geft goede zetmeelopbrengsten bij een vrij goed tot goed zetmeelgehalte. Heeft een gering aantal knollen per plant met zeer weinig kriel. Tamelijk vatbaar voor Phytophthora in het loof, weinig in de knol.

Deze geelvezige fabrieks-, voer- en exportaardappel wordt soms ook voor consumptie gebruikt.

De grote, bruin-schubbe knollen zijn mooi regelmatig van vorm, iets plat, ovaalrond en vlakogig.

Vrij trage beginontwikkeling, later een grof stengelig, grootbladig, goed dekkend gewas. Weinig gevoelig voor droogte en doorgroei. Voldoet minder goed op lage, natte gronden.

Vrij duurzaam. Onvatbaar voor A- virus en voor wratziekte. Zeer vatbaar voor bladrol en Y- virus.

Gebruik van grote poters en dichte stand is verbouwd voor consumptie gewenst, daar de knollen tamelijk gemakkelijk te groot en soms hol en vezelig worden.

Bron: Rassenlijst 1960.

Zie ook: [The European Cultivated Potato Database](#).

Rode Star

Kruising: Prof. Wohltmann x Erica. 1903 en 1909.

Kweker: G. Veenhuizen.

Laat rijpende, rode, duurzame consumptieaardappel. Gegroeid op zware kleigrond zeer goed van kwaliteit, mooi bloemig en goed van smaak. Blijft op andere grondsoorten vaak te stijf. Geeft matige opbrengsten met een ongunstige sortering. De knolvorm is goed. Is tamelijk vatbaar voor Phytophthora. Door het grote aantal kleine knollen is de opbrengst aan consumptie maat matig. De knollen zijn rondovaal en midden diep ogig. Vrij donkergeel op schotel, met goede, stevige structuur. Het zetmeelgehalte is hoog. In het voorjaar nogal gevoelig voor blauw worden.

Aanvankelijk trage, daarna vlugge loofontwikkeling, die door ruime stikstofbemesting te welig kan worden met als gevolg een lagere opbrengst. Moet tijdig en op ruime afstand worden gepoot.; late knolzetting. Is nogal gevoelig voor droogte.

Vatbaar voor wratziekte. Zeer vatbaar voor bladrol en mozaïek; tamelijk vatbaar voor kringrigheid

Bron: Rassenlijst 1960.

Zie ook: [The European Cultivated Potato Database](#).

Voran

Kruising: Kaiserkrone X Herbstgelbe. 1925 en 1936 (1932).

Kweker: C. Raddatz-Hufenberg, Saatzuchtbetriebe Scharnhorst ü. Celle, Duitsland.

Late, duurzame, lichtgeelvezige, zeer productieve fabrieks-, voer en exportaardappel. Vrij goed tot goed zetmeelgehalte; zetmeelopbrengst zeer goed.

De knollen zijn vrij talrijk en nogal onregelmatig gevormd; rooien gemakkelijk.

Aanvankelijk wat traag ontwikkelend, open gewas; later fors, kleinbladig, kroezig, stevig en vrij goed dekkend loof. Verdraagt een ruime stikstofbemesting. Weinig vatbaar voor Phytophthora in loof en knol; werd evenwel de laatste jaren meer aangetast dan voorheen. Tamelijk vatbaar voor licht mozaïek en zwartbenigheid ; weinig vatbaar voor schurft. Onvatbaar voor wratziekte.

Bron: Rassenlijst 1954.

Zie ook: [The European Cultivated Potato Database](#).